

OP HET WAD

Informatie: Zoogdieren

Op de zandbanken, grenzend aan de geulen in het Amelandse wad, zijn een paar mooie zeehondenbanken te bezoeken. Met een beetje geluk zie je zeehonden (ook wel robben genoemd) zwemmen langs het strand, of kom je er een paar tegen langs de veerbootroute op weg naar Ameland. Het allermooist zijn ze echter te zien tijdens een tocht met een robbenboot, die je vindt in de haven van Nes. Beide zeehondensoorten, de gewone zeehond met zijn goudkleurige vacht en de grijze zeehond met zijn grijs tot zwarte vacht, genieten met laag water van de zon en zijn dan op de drooggevallen zandbanken prachtig te zien vanaf

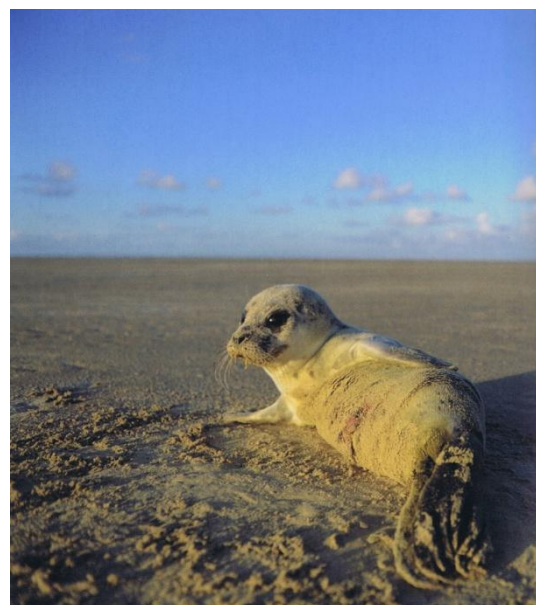
de boten. De schippers weten de plekken in het Wad feilloos te vinden. En of je zeehonden slapend op het Wad ziet of levendig spelend in de geul, waarbij ze als een voetbal naar boven ploppen, het behoort tot de mooiste Waddenuitstapjes. En wellicht komt ook de derde zeezoogdierensoort van het Wad tijdens deze tocht op je pad, de bruinvis.

DE GEWONE ZEEHOND KOMT HET MEEST VOOR!

In de hele Waddenzee van Den Helder tot Esbjerg kom je hem tegen: de *Phoca vitulina* of gewone zeehond. De Waddenzee is een prachtige biotoop (leefgebied) voor de zeehonden, een gebied waar ze met laag water kunnen rusten op de drooggevallen zandbanken en vlakbij hun voedsel kunnen vinden, garnalen en platvis. Om te slapen heeft de zeehond de zandbank niet echt nodig, je ziet ze soms vlak onder het oppervlak van het water op de rug drijvend rustig slapen. Zo nu en dan steekt hij zijn neus boven water en opent de neusgaten om even uit- en in te ademen. Wijfjes echter krijgen hun jongen op de drooggevallen zandbank en zogen hen daar. Verder is het een ontmoetingsplek en zijn vooral in de tijd van de rui en meteen daarna in de paartijd van eind augustus, begin september vrijwel alle zeehonden in groepen bijeen. Deze zeehond met een vacht in de kleur van barnsteen is introvert. Je zult ze zien op een rijtje, op gepaste afstand van elkaar, ze zijn gesteld op hun eigen ruimte.

Geboren rond de langste dag.

De meeste jonge zeehonden worden geboren van half juni tot begin juli. Meeuwen zorgen veelal voor het opruimen van de nageboorte, zelfs uitwerpselen worden door hen opgegeten. Vóór de geboorte heeft de jonge zeehond een langharige witte vacht, die het diertje vlak voor of tijdens de geboorte verliest. Wordt het jong te vroeg geboren, dan komt het nog met z'n 'babyvacht' op de wereld. Het kan daardoor moeilijk zwemmen en duiken, iets wat een waddenzeehond met de opkomende volgende vloed al moet kunnen. Soms zie je achter de grote kop van de moeder het kleine kopje van het jong boven het wateroppervlak uitsteken. De moeder heeft dan het kleintje om het te ondersteunen op de rug genomen,

waarbij het jong zich met de voorpootjes zo stevig mogelijk in de vacht van de nek van de moeder vasthoudt. Tweelingen (zeer zeldzaam) tegelijk in de gaten houden lukt de moeder vaak niet. Deze verlaten zeehondjes of degene, die b.v. na een storm het contact met hun moeder hebben verloren, worden huilers genoemd. Als ze op tijd worden gevonden, worden ze opgevangen in Zeehondencentrum Pieterburen of in Ecomare op Texel. Een voldragen, pasgeboren jong weegt al ongeveer 8 kilo! De zoogperiode duurt vier tot vijf weken, maar in deze periode gaat het jong al met de moeder mee op visvangst en vangt kleine vis en garnalen. De moedermelk is zeer vet (43 %) en de kleintjes groeien dan ook geweldig. In enkele weken tijd verdubbelen ze hun geboortegewicht en krijgen ze een dikke speklaag. Van de één op de andere dag verlaat de moeder haar jong echter en moet het zelf voedsel zoeken. Het is een moeilijke periode voor het jong, je hoort er soms tientallen huilen om hun moeder. Maar deze zijn keihard en komen niet meer terug. Hoewel er in de zomer meer dan voldoende voedsel is in de Waddenzee zullen de jongen flink afvallen. Ondanks dat ze leven in water, is watertekort een probleem. Het jong heeft zoet water nodig, maar krijgt dit alleen binnen via de gevangen prooi, wormen, garnalen en kleine vis. Ze drogen dan ook snel uit. In de tijd waarin de jonge zeehond zich aanpast en leert zijn eigen kostje bij elkaar te vangen, verliest hij weer een enorm deel van zijn opgebouwde baby vet en verzwakt hij. Kinderziektes als longworm liggen op de loer, vooral als in herfst en winter het voedsel schaarser wordt.

Voedsel zoeken in herfst en winter.

De jonge zeehond heeft eerst garnaal en kleine platvis op het menu, net als zijn moeder, die zich ook te goed doet aan bot, schol, schar, tong, een enkele krab en natuurlijk ook garnaal. Hun grote ronde ogen zijn erop getraind onder water te kunnen zien. Op het land zijn ze slecht bestand tegen veel zonlicht en zouden ze een bril kunnen gebruiken, sterkte -11, om goed te kunnen zien. In de ondiepe Waddenzee wordt met de snorharen de bodem van de geulen afgetast en zodra een ingegraven platvis een beweging maakt, is er geen ontkomen aan. Robben zijn zeer goede vissers en zwemmers. Met hun torpedovormige lichaam en hun brede poten en daarbij hun dikke speklaag, waardoor ze goed beschermd zijn tegen de kou van het zeewater, blijven ze moeiteloos minutenlang onder water. In de herfst en winter koelt het water in de ondiepe Waddenzee snel af en verhuist een groot deel van het robbenvoedsel naar de diepere en daarmee warmere Noordzee. Het aantal robben in de Waddenzee neemt dan snel af. In strenge winters wordt het Wad zelfs geheel verlaten. We kunnen op Ameland dus niet spreken van 'onze' robben. Die komen voor in het Noordelijk gedeelte van de Atlantische Oceaan, de Noordzee, de Ierse Zee en de Oostzee.

Lange afstanden.

Mannetjes zeehonden worden zo'n 1.75m tot 1.90m lang en de vrouwtjes ongeveer 1.50m tot 1.75m. Ze kunnen 70 tot 130 kilo wegen en hebben vrij korte vinpoten, voorzien van een zwemhuid tussen de vijf vingers en tenen. Daarvan is de buitenste vinger het kleinst en de 'duim' het grootst. Van de achter vinpoten zijn de buitenste tenen langer dan de middelste. Bij het zwemmen worden de achterste vinpoten bij elkaar gehouden, zodat ze functioneren als de staartvin bij vissen. Ze overbruggen per dag vaak grote afstanden. Zo kom je soms in Nederland gemerkte dieren tegen in het Deense Wad en omgekeerd. In de winter waaiëren ze uit naar nog verder gelegen gebieden om in de lente weer terug te komen, vaak naar hun geboorteplek.

Allemaal een nieuwe jas.

In de zomer zijn de zeehonden langdurig in de rui. Ze lijken in deze periode ook figuurlijk 'niet goed in hun vel' te zitten, zijn slomer en nemen meer rust dan normaal. Hele flarden oud bruin haar lijken boven op de prachtige nieuwe bontvacht los te laten. En dan opeens zijn het allemaal weer dametjes en heertjes met prachtig nieuwe vachten, glanzend in zilver en goud. Meteen daarna, in augustus, september begint de paartijd.

Uiterlijk

Hun snoet heeft wat van een kattenkop met snorharen, de kop van de mannen is wat breder dan die van het wijfje.

GRIJZE ZEEHOND: CLOWN VAN DE WADDENZEE, MAAR OOK EEN VECHTJAS

Uiterlijk:

Heeft een forse 'paardenkop', veel forser dan de gewone zeehond.

Met zijn bijna 3 meter lengte en een gewicht tussen de 150 en 300 kilo is de grijze zeehond of kegelrob beduidend groter dan de gewone zeehond. Ook bij deze soort zijn de wijfjes iets kleiner en lichter. In de laatste dertig jaar is het aantal grijze zeehonden in de Waddenzee aanmerkelijk toegenomen. Bij opgravingen naar het begin van de bewoning op Ameland rond het jaar 1000, werden skeletten van de grijze zeehond aangetroffen. Ook in de Middeleeuwen was het dus op z'n minst een 'dwaalgast'. Door de intensieve jacht op deze zeehondensoort, men kon het vel, het vlees en het spek goed gebruiken, stierf de grijze rob in deze regio van Europa uit in de 16e eeuw. Pas rond de jaren '50 van de vorige eeuw waren ze weer regelmatige gasten. Beide zeehondensoorten leven vredig naast elkaar, ze lijken zich niets van elkaar aan te trekken. Paren tussen beide soorten komt niet voor, ze hebben ook een verschillende paartijd. De volwassen mannetjes zijn overwegend zwart met grove grijze en soms nog witte vlekken. De wijfjes zijn overwegend grijs met enkele zwarte vlekken en hebben een iets fijner hoofd.

Whitecoats.

De grijze zeehond krijgt zijn jongen midden in de winter, vanaf november tot in februari. Deze zeehondensoort komt ter wereld met de zachte, witte babyvacht, waarmee het nog niet lang kan zwemmen en krijgt de volgende, kortharige grijze vacht na vier tot zes weken. Het is dan ook een ramp als in de zoogperiode een zware storm opsteekt, waardoor het zeewater verhoogd wordt. De bank, waar de jongen geboren zijn, komt daarmee onder water en tientallen jongen raken hun moeder kwijt. Het welpje wordt ca. 3 weken gezoogd en verdubbelt of verdrievoudigt in die weken zijn gewicht, van ca. 13 kilo tot wel 50 kilo. Het lijken wel kleine ijsbeertjes, zo tonnetjerond zijn ze. Na drie weken zogen verlaat het moederdier het diertje voor langere perioden en moet het door de ruiperiode heen, voor het vaak samen met haar naar zee kan en voedsel kan gaan zoeken. Op de gekste plaatsen kun je

dan jonge welpjes tegenkomen, hele duinpartijen of een stuk dijk kruipen ze soms over, maar uiteindelijk bereiken ze (bijna) altijd de zee. Al snel na de geboorte en zoogperiode vindt de paring plaats, waarbij de mannelijke dieren een harem van meerdere vrouwtjes om zich heen verzamelen en hen onder enorm gebrul hartstochtelijk verdedigen tegen andere bullen. Het gaat er in de gevechten rauw aan toe. De wonden die ze elkaar toebrengen zijn diep en kunnen zelfs dodelijk zijn. Deze grijze rob schrikt er ook niet voor terug om een bruinvis aan te vallen en flink toe te takelen. Met de spitse tanden is deze rob een tegenstander van formaat. Er zijn inmiddels op bijna elke zeehondenbank in het Wad wel grijze zeehonden te vinden, vooral rond het zeegat van Vlieland en Terschelling. Er is een echte populatie op de Richel, een onbewoonde zandplaat vlakbij dat zeegat. De grijze rob is echter bij uitstek een bewoner van rotsachtige gebieden, zoals rond Engeland en Schotland. Hij komt ook veel noordelijker voor, rond Canada, IJsland, Groenland, de Noorse Kust tot in Rusland aan toe. Zo zijn ze op de hoger gelegen rotsen veilig voor eb en vloed en kunnen de jongen veilig de wisseling van 'whitecoat' naar 'greycoat' doorstaan. Hierbij ruilen ze hun witte vacht om voor een grijze.

Ander gebit, ander voedsel.

Kiest de gewone zeehond met zijn stompere kiezen voor platvis en garnaal, de grijze zeehond heeft een voorkeur voor rondvis en kan die met zijn spitse gebit en sterke voorvinnen ook gemakkelijk de baas. Ze zijn verwoede zalmvangers en daarmee geduchte concurrenten van de vissers rond de Engelse en Schotse kust, met name rond de onbewoonde Farne Islands, gelegen ter hoogte van de Schots-Engelse grens. In zeehondencentrum Pieterburen is het een koddig gezicht, hoe deze zeehond met behulp van zijn voorvinnen de haring naar binnen laat glijden.

Extrovert.

Deze zeehondensoort is drukker, levendiger dan de gewone zeehond. Het zijn echte contactzoekers. Ze houden onderling van een robbertje stoeien, liggen door elkaar, over elkaar, tegen elkaar. Het zijn echte clowns en lijken soms te praten. Ze spelen met hun vis en werken die ook anders naar binnen dan de gewone zeehond.

Robbenziekte.

In 1987 en 2002 werd er onder de robben een ernstige ziekte geconstateerd, de robbenpest. Waarschijnlijk waren zadelrobben uit het hoge Noorden tot in de Deense waddenregio uitgeweken wegens voedseltekort. Hoewel zadelrobben zelf niet ziek worden, zijn ze drager van de voor zeehonden besmettelijke robbenpest. Het resultaat was een enorme sterfte door bijkomende infecties zoals longontsteking. Gelukkig heeft de robbenstand zich goed hersteld. Men schat het aantal robben op 35.000 dieren in het gehele wadengebied van Nederland, Denemarken en Duitsland. Ter vergelijking: men denkt dat er rond 1900 zo'n 38.000 zeehonden de Waddenzee bevolkten.

DE BRUINVIS.

Nog steeds wordt direct over de Nederlandse grens Meerschweinchen (zeevarken) gezegd tegen de bruinvis, wat herinnert aan de tijd dat heel veel bruinvissen, als zwijntjes uit de zee, gegeten werden. De Amelandse Selina Brouwer, doet onderzoek naar het gedrag van bruinvissen en andere walvisachtigen en bestudeerde hun gedrag rondom de wateren van Wales en in de Bosporus. Ze deed daarbij interessante

ontdekkingen. Zo vist de bruinvis met gebruikmaking van de stroming en viel het haar op dat rond Wales de bruinvis samen lijkt te werken met de jan van genten. Hoewel nog niet wetenschappelijk bewezen, meent Selina dat bruinvissen en deze vogels elkaar in het oog lijken te houden. Gebruiken ze elkaars waarnemingen om effectiever vissen te vangen? De één in zee en de ander vanuit de lucht? Hoe dan ook, bruinvissen houden ervan om een school vissen in een soort bal naar boven te jagen, steeds hoger en hoger naar het oppervlak om vervolgens van onder af de vissen op te eten. Natuurlijk kunnen vogels hier vanuit de lucht van mee profiteren.

Zo diep als bovengenoemde wateren is de Waddenzee niet. Bruinvissen komen er daarom sporadisch voor. Meestal valt vooral hun lage, gelijkzijdige, driehoekige rugvin op. Ze springen maar heel zelden, in tegenstelling tot dolfijnen, waarvan ook de rugvin verschillend is: sikkelvormig. Ze hebben een bruinrijze tot zwartbruine rug met lichte flanken en een witte buik, donkere ogen en inwendige oren.

Kleinste tandwalvis.

De bruinvis (*Phocoena phocoena*) is de enige walvisachtige die het hele jaar in de Noordzee te vinden is. In de Waddenzee zwemmen ze meestal in het vroege voorjaar. De lengte is 1.35m tot 1.90m en ze wegen ca. 75 kilo. Aan vis verorberen ze per dag zo'n 5 kilo en doen dat in de vorm van haring, sprot, platvis, makreel, ansjovis, kabeljauw, garnalen en krill. Om hun prooi te zoeken maken ze gebruik van echolocatie. Ook in Nederland werd dit dier in de Middeleeuwen veel gegeten Behalve het vlees werd olie uit de speklaag gebruikt voor lampen en veevoer.

Boven op het hoofd bevindt zich het blaasgat om adem te halen. Bruinvissen zijn bijna wereldwijd te vinden, van de Noordelijke Atlantische Oceaan en Grote Oceaan, in de Middellandse Zee, Baltische Zee en Zwarte Zee, maar ook langs de kust van Groot Brittannië en Ierland, van Barentssee tot Portugal, Noord Amerika en Japan en de Noordwestkust van Afrika.

Op Ameland spoelen vaak bruinvissen aan, dood, maar soms ook levend. Jan Kienstra van Natuurcentrum Ameland: "Gemiddeld spoelen zo'n 54 bruinvissen aan per jaar, ongeveer 12 keer blijkt de bruinvis nog te leven. De pieken van aanspoelingen zijn april en oktober. We melden dat onmiddellijk bij Dolfinarium Harderwijk. Men begint dan direct aan de autorit naar Holwerd, zo'n twee uur rijden. Wij verlenen meteen hulp aan het gestrande dier. Het is extreem gevoelig, hoewel ze een dikke speklaag hebben, is de huid zo dun als vloeipapier. Ligt het dier in de zon, dan verschijnen er grote blaren op de huid. Er staat bij ons altijd een brancard klaar om een bruinvis op te halen. Daarna wordt hij in een kist vervoerd, waarbij we constant water sprenkelen op de huid. Stress is dramatisch, vooral hondengeblaf of dichtslaande deuren veroorzaken enorme schrikreacties. Het dier wordt met

de Krukel, de boot van Staatsbosbeheer, naar Holwerd gebracht. Daar wordt het onmiddellijk onderzocht door de uit Harderwijk meegekomen dierenarts. Die controleert hartslag en bloeddruk en bekijkt of het dier last heeft van parasieten. Ook komt het voor dat het dier gewond geraakt is door scherpe oesters of dat het is gebeten door een grijze zeehond. Meestal heeft het echter longontsteking, waardoor het dier gedesoriënteerd raakte en strandde. Natuurlijk kan het ook een jong dier zijn, dat door storm de moeder kwijtraakte. In het Dolfinarium komt het dier in een quarantainebak en wordt het behandeld.”

Meer hierover lees je op www.SOSDolfijn.nl